

УДК 784.087.68 (477) "ХХ"

*Степан Дацюк, декан музично-педагогічного факультету, професор
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка,
заслужений працівник культури України*

ПАТРІОТИЧНО-ВИХОВНЕ ЗНАЧЕННЯ ХОРОВОЇ ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ БАРВІНСЬКОГО

Стаття розкриває патріотично-виховні засади хорових творів Василя Барвінського для різних складів художніх колективів.

Ключові слова: хорове виконавство, патріотизм, кантата, акапельні твори.

Актуальність проблеми. В умовах незалежності української держави проявився новий підхід до завдань виховання підрастаючого покоління. Опираючись на глибинні виховні традиції свого народу, поступово відроджується національна система виховання. Ідея відродження України стає визначальною в організації патріотично-виховного процесу в суспільстві. Сучасні програми загальноосвітньої та вищої національної школи намагаються забезпечити сприятливі умови для розвитку особистості, виховання молоді в дусі вірності заповітам батьків, прищеплення рис українського патріотизму, загальнолюдських цінностей.

Впровадження до шкільних та вузівських програм вивчення творчої спадщини досі маловідомих, замовчуваних композиторів, як М. Вербицький, Д. Січинський, В. Барвінський, Н. Нижанківський, З. Лисько, Б. Кудрик відіграє вагомий роль в прояві національної свідомості. Аналізуючи і вивчаючи ці музичні твори, виділяємо їх виховний ідеал, який містить у собі такі цінності, як доброта, любов, чесність, щирість, патріотизм, почуття національної гідності та ін., що виражені у глибокому зв'язку з фольклорними джерелами. Творчість В. Барвінського ширше використовується у вихованні музикантів-піаністів, адже ним створено чимало циклів як для молодшого шкільного віку, так і для зрілих виконавців. Втім, хорова спадщина композитора доволі повільно впроваджується до навчального процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями вивчення становлення й розвитку хорового мистецтва в Україні і, зокрема в Галичині, займалися чимало відомих українських музикознавців, серед яких С. Людкевич, В. Витвицький, о. С. Сапрун, Б. Кудрик. Поміж сучасних дослідників важливо згадати монографії та статті М. Загайкевич [5], Л. Корній [8],

Л. Кияновської [6], О. Бенч [2], С. Стельмашука [12], І. Бермес [3], Л. Ханик [13], М. Бурбана [4] та ін. Яскраве розкриття хорової спадщини В. Барвінського подала у монографії професор С. Павлишин [11], а опублікована збірка хорових творів композитора в упорядкуванні Л. Назар [1] дає нам можливість доторкнутись до цих перлин української музичної культури. Втім, постає проблема розкриття патріотично-виховного значення цих композицій В. Барвінського та потреби їх впровадження до навчальних і репертуарних програм вищих учбових закладів України.

Мета статті полягає у розкритті патріотично-виховних засад хорових творів В. Барвінського для різних складів художніх колективів.

Виклад основного матеріалу. Для українського музичного мистецтва особливе значення має хорове виконавство, яке глибоко пов'язане з фольклорно-виконавською традицією, церковно-літургійною практикою і з ментальністю нації загалом. Для західних регіонів України хорова музика стала невід'ємною частиною національного самоутвердження, збереження рідної культури і традицій в умовах іноземного поневолення. Серед композиторів, які найчастіше звертались до хорового жанру були В. Матюк, М. Вербицький, А. Вахнянин, Д. Січинський, О. Нижанківський, І. Воробкевич, Г. Топольницький, М. Лисенко, П. Сокальський, П. Ніщинський, С. Людкевич, Б. Кудрик. Як зазначає дослідниця музичного життя України М. Загайкевич, хоровий рух від 80-х років XIX ст. набрав ваги, а "знаменною особливістю цього руху було те, що він проявлявся передусім у створенні хорових колективів... Така форма організації була продиктована самим життям: хоровий спів належав до найбільш розвинених форм домашнього музикування, він сам по собі єднав і гуртував людей. Крім того, з пошквлянням концертної практики потреба на кваліфіковані

ПАТРІОТИЧНО-ВИХОВНЕ ЗНАЧЕННЯ ХОРОВОЇ ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ БАРВІНСЬКОГО

вокальні ансамблі ставала все більшою” [5, 84]. У час становлення незалежної української державності, питання збереження історичної правди та відродження замовчуваних сторінок культури, мистецтва, історії, науки і освіти в Україні потребують ґрунтовних досліджень, що стало можливим і актуальним сьогодні.

Не оминув хорового жанру в своїй творчості й В. Барвінський, перу якого належать обробки народних та стрілецьких пісень, оригінальні хори та об'ємні вокально-симфонічні полотна, в яких автор орієнтувався на потреби того часу, адже піаніст, композитор, педагог, крипик В. Барвінський, був ще й диригентом “Львівського Бояна”. Музикознавець Л. Кияновська наголошує на тому, що “важлива роль в цих творах відводилась патріотичній національній ідеї, в них помітні глибинні зв'язки з дуже розвиненою західноукраїнською традицією, хоча за рівнем професіоналізму вони належать до найкращих зразків того часу, котрі виникли у цьому жанрі” [6, 196].

Проблема виховання справжнього громадянина своєї держави є актуальною і в наш час. Згідно з “Конвенцією громадянського виховання дітей і молоді”, затвердженої 19 квітня 2000 року, виховання громадянина має бути спрямованим на формування відчуття патріотизму, тобто любові до свого народу, своєї держави. “Важливою якістю українського патріотизму, – як зазначається в державному документі, – має бути турбота про благо народу, сприяння становленню й утвердженню України як правової, демократичної, соціальної держави, готовність відстояти незалежність Батьківщини. З патріотизмом органічно поєднується національна самосвідомість громадян, яка базується на національній ідентифікації: вбирає в себе віру в духовні сили своєї нації, її майбутнє; волю до праці на користь народу; вміння осмислювати моральні та культурні цінності, історію, звичаї, обряди, символіку, систему вчинків, які мотивуються любов'ю, вірою, волею, осмисленням відповідальності перед своєю нацією” [7, 7].

Саме такі почуття оптимізму, молодечої завзятості та патріотизму випромінює марш В. Барвінського до “Просвіти” – “Соняшне завтра” (“Не гнути нам голов”) на слова А. Курдидика. Культурно-мистецьке товариство “Просвіта” було найдієвішою формою у процесах зміцнення української національної ідеї в період перебування під польською владою, що залишається актуальним і в час переходу України від тоталітарного режиму до вільної

державницької політики. Тому колективне вивчення таких творів, як “Соняшне завтра” В. Барвінського, вселяє надію у свободне майбуття, коли “трім Весни вже прогрімів” і впали всі окови, а музика глибока й урочиста викликає віру в прийдешню свою державу. Донедавна вважалося, що цей твір, як і багато інших композицій В. Барвінського, було знищено. Втім, сталося так, що спадщина митця відроджується і чудовою підмогою у її популяризації й збагаченні виконавського і педагогічного хорового репертуару стала публікація збірки хорових творів В. Барвінського в упорядкуванні Л. Назар [1], яка, власне, і відкривається твором “Соняшне завтра”. До збірки увійшла також кантата “Наша туга, наша пісня” на текст Спиридона Черкасенка, партитура якої нещодавно стараннями п. Р. Савицького-молодшого зі США була надіслана в Україну. Кантата, написана в 1932 – 33 роках, збереглась в архіві о. Петра Будного, який диригував кантатою двічі (“Стрийський Боян”), використовуючи партитуру-відпис, одержану від самого композитора. Перше виконання відбулось в Перемишлі під керівництвом В. Витвицького, а згодом у Станіславові, Стрию, Львові. Кантата своєю величчю мелодики, сплавом голосів та інструментальної партії стверджує перемогу правди, добра, нескореності народу і його незнищенності.

До творів великих форм у цьому жанрі належить також не віднайдена “Урочиста кантата” (1917) для мішаного хору, квартету солістів та оркестру, “Заповіт” для чоловічого, мішаного хору і соло баса в супроводі фортепіано в чотири руки, який був пізніше оркестрований, але ця версія загубилася. Крім варіанту з фортепіанним супроводом, існує ще акапельний хор, як стверджує дослідниця творчості В. Барвінського, професор С. Павлишин [11, 72]. Особливо глибоким проникненням у глибини українського фольклору характеризуються акапельні твори “Шевченкова хата” (1919) та “Ой колосися ниво” (1920) на слова Б. Лепкого. Образи “кривобокої хати білої”, над якою зійде Віфлємська зоря, коливання колосків рідної ниви, окропленої кров'ю батьків служать чудовими зразками глибокої національно-патріотичної лірики. Ці композиції теж увійшли до згаданої збірки, опублікованої в 2000 році в Тернополі, як і два твори на слова Л. Українки, написані В. Барвінським у 1956 році в заслання – “Знов весна” та “Надія”. В час десятирічного ув'язнення (1948 – 1958) в мордовських таборах В. Барвінський навіть в тих жаклих умовах займався музичною діяльністю, керуючи

ПАТРІОТИЧНО-ВИХОВНЕ ЗНАЧЕННЯ ХОРОВОЇ ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ БАРВІНСЬКОГО

табірним хором, аранжував для нього народні пісні, навчав бажаючих теорії та історії музики, організував самодіяльний оркестр, часами компонував. Твори до слів Л. Українки лаконічні, нескладні гармонічно, але такі глибокі, правдиві, розкривають розпач, тугу і надію поневоленого народу, його болі, страждання, віру в перемогу добра й весни, в повернення на рідну землю.

Великим пластом творчої спадщини В. Барвінського залишається “Українське весілля” – вокально-інструментальні етнографічні картини у двох частинах для мішаного хору, квартету солістів та фортепіано в чотири руки (або оркестру), що побачив світ у видавництві “Львівського Бояна”, втім збереглась тільки хоровая партитура, а також чимало обробок українських народних пісень, частина з яких втрачена, а інша залишається в поодиноких екземплярах видань у фондах Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України. Серед них “Завзялися враги” для чоловічого хору (видання “Львівського Бояна”), обжинкова пісня “Уже сонечко закотилося” та хрестильна “Були ми собі в Божому домі” для мішаного хору, теж вийшли друком у видавництві “Львівського Бояна” й написані під враженням від зустрічі з О. Кошицем в час його приїзду до Львова у 1922 році. Обробки народних пісень В. Барвінського для різних складів були опубліковані також у “Великому співанку “Червоної калини” у Львові в 1937 році: “Колись, дівчино мила”, “Ой, упав стрілець”, “Світи, місяцю”, “Курилася доріженька”. Займаючи важливе місце у творчості В. Барвінського, оригінальні обробки українських народних пісень, сьогодні чекають перевидання, адже ці високохудожні зразки стали б доброю підмогою у збагаченні шкільного і вузівського хорового репертуару.

Висновки. Варто зазначити, що хоровим творам Василя Барвінського властиві величезні виховні можливості для формування в підростаючого покоління національних цінностей

і свідомості. Глибокий зміст текстів хорових творів, злиття їх з чуттєвою мелодикою, близькою до народних пісень, витончена хорова фактура є прекрасними зразками віри в духовні сили своєї нації, її майбутнє, вміння осмислювати моральні та культурні цінності, історію, звичаї, обряди, які мотивуються любов’ю, вірою, волею, відповідальністю перед своєю нацією.

1. Барвінський В. Хорові твори / Упор. Л. Назар. – Тернопіль: АСТОН, 2000. – 40 с.

2. Бенч О. Павло Муравський. Феномен одного життя. – К., 2002.

3. Бермес І. Еволюція хорового руху на Дрогобичині в контексті розвитку культури Галичини (від “весни народів” до 1942 року). – Дрогобич: Коло, 2006. – 200 с.

4. Бурбан М. Хорове виконавство Львівщини. – Дрогобич; Львів, 1999.

5. Загайкевич М. Музичне життя Західної України другої половини XIX ст. – К., 1960. – С. 84.

6. Кияновська Л. Стильова еволюція галицької музичної культури XIX – XX ст. – Тернопіль: Астон, 2000. – С. 188 – 205.

7. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності. – К., 2000. – 15 с.

8. Корній Л. Історія української музики. – Т. III. – Київ – Нью-Йорк: Видавництво М.П. Коць, 2001.

9. Людкевич С. У сорокаліття “Львівського Бояна” (1891–1931) // Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи / Упор. З. Штундер. – Т. II. – Львів: Дивосвіт, 2000. – С. 379 – 384.

10. Мазепа Л. Шлях до Музичної Академії у Львові. – Львів, 2003.

11. Павлишин С. Василь Барвінський. – К., 1990. – С. 72 – 80.

12. Стельмащук С. Дмитро Котко та його хори. – Дрогобич, 2000.

13. Ханік Л. Історія хорового товариства “Боян”. – Львів, 1999.

Стаття надійшла до редакції 26.11.2008.

“Ти – поет. І мусиш жити, щоб не згасло слово”.

Іван Франко

видатний український письменник,
громадський і політичний діяч

